Масса а мехкашкара пролетареш, цхьаьнакхета!

КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ШОАРДИ, 25 март, 1969 шу
№ 36 (4673)
Мах 2 кап.

СЕРДАЛО
(«Свет»)

Советски Союзан Коммунистически партин Нохч-ГӀалгӀайн обкоман, Нохч-ГӀалгӀайн АССР Лакхахьарчу Советан а, Министрийн Советан а орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

1923 шеран дуьйна арадуьйлу

НИКЪ ДИКА ХИЛБА ШУН, ХАЛКЪО ХЕРЖАРАШ

КӀирандийнахь, 16 марта хоржамаш хилар паччахьалкхен Ӏаьхала моттигерча органашка. Халкъо шен дикагӀерчу викалаш хержар моттигерча Советашка. Хоржамийн итогаша гойту хьахьехкар партин халкъан йохаргӀоана цхьаьнагӀо. Берригачу советски наха чӀогӀа [illegible] айдина кхаж тесса коммунистийн а, партехь боцучарийн а блока кандидаташна тӀехьа.

Моттигерча Советашка хоржамаш хулуча деношка Мао Цзэ-дунан клика Даманск гӀайрен тӀе яьхча провокацешна дуьхьала берригачу советски наха чӀогӀа оргӀазло гайтина. Советски доазонаш тӀе тӀаккхайтар хӀилла хургдоцу, хьанехьа партин а, нахьа шолли кхиа чӀогӀагӀа хьехта [illegible] [illegible].

Советски обществон цхьаалла моральни-политически цхьаьнагӀо хӀара санна чӀогӀа цӀаккха а хилла яц.

[illegible]

хоржамаша тоьлла хилийтира уьш декхарш дика кхочуш деш.

Моттигерча Советашка хоржамаш хиллачу деноша деношка — В. И. Ленин вина 100 шо дузуча денна кечъяларна советски халкъ кийчлуш хана. Цу гӀулакхо къастийна лакхбу керла хоржачу депутатийн декхарш. Республикин къахьегамхоша ленински юбилейна сайна тӀаийцина декхарш кхочуш дар Моттигерча Советийн агӀо дезар хӀу. [illegible]

Хоржамаш хиллачул хьалхарчу деношка хиллачу собранешка хоржархоша дукха дехарш хьалхадаьхна. [illegible]

[illegible]

Цу уйланаш йолуш боху бехкаш ца хиллехь халкъа хьоьжа даьхна. НикЪ дика хилба шун, халкъо хержараш!

КПСС ЦК-ан СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

[illegible]

Полковника Д. В. ЛЕОНОВНЕН вокхагӀа волча лейтенанта И. И. СТРЕЛЬНИКОВНЕН Советски Союзан Турпала цӀе яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР паччахьалкхан доазув лорадеча хана турпалалли майрали гойтарах байна баланехьа Советски Союза Турпала цӀе луйла

Полковника Леонов Демьянов Владимировича.

ВокхагӀа волча лейтенанта Стрельников Иван Ивановича.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1969 ш. 21 март.

ЗӀамагӀа волча сержанта Ю. В. БАБАНСКЕНЕН вокхагӀа волча лейтенанта В. Д. БУБЕНИНАН Советски Союза Турпала цӀе яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР паччахьалкхан доазув лорадеча хана турпалалли майрали гойтарах Ленина ордени «Доьсо Седкъа» аха медали дӀа а луш Советски Союза Турпала цӀе луйла

ЗӀамагӀа волча сержанта Бабанский Юрий Васильевича.

ВокхагӀа волча лейтенанта Бубенин Виталий Дмитриевича.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1969 ш. 21 март.

КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

КПСС Башкирски обкомага, республика Лакхехьарча Совета Президиумага, Министрий Советага [illegible]

[illegible]

...стрий Совето ева юбилей—Башкирски Автономни Советски Социалистически Республика хьаь шовзткъе итт шу дизар дег тӀера даькъала дайлар Башкире болхлой, колхозхой, интеллигенци, берригача къахьегамхой.

«Дуккхача къамех латтача Росси дерригача халкъашка а сацна шен социализми къамане кортакхьала къахьой Башкирски халкъага СийлахьйоккхаЧа Октябрьски социалистически революци бахьан долаш, — боху нохварча тӀа, Вай Даьхен дерригача хаацьешна ихьан мутӀзре а этти хьовсаман лоталонийн сийлахьа исторически никъ хьебенаб Башкирски АССР къахьегамхоша».

Башкире къахьегамхой материальни духовни вахар массе оагӀорахьара айдалар — къамий хьекъехьара ленински политика, советски общественни паччахьалкхен строй толар, вай Сийлахь-йоккхача Даьхен халкъий доттагӀал хилар къыхта хьахьокхаш дола тоевад.

СОВЕТСКИ БАШКИРЕ—50 ШУ

УФА, 22 март. (ТАСС корр.). Тахан операн балетан театре Башкирски Автономни Советски Социалистически республика 50 шу дизара хеталь цхьана торжественни заседани хилар КПСС Башкирски обкомен Башкирски АССР Лакхехьарча Советен.

Собрани хьайийлдар КПСС Башкирски обкома хьалхарча секретара З. Н. Нуриева.

Заседани къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара А. П. Кириленкос.

Массане чӀоагӀа доттаг тӀелаш а долаш республика байракхах Октябрьски революци [illegible] дӀаеллар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитела, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатели М. А. Яснова.

(ТАСС).

ТРАКТОРАШ МИЧАЙ?

[illegible]

Т. АРЧАКОВ, спецкор.

СИЙ ЛАКХА ЛОАТТАДУ

Дика болхло ва ресек Исаев Ансутдин. Ше Грозненски швейно-производственни объединени берзгьаш доахача нехе болх беча иттех шера хьокхаме къахьегаш. [illegible]

[illegible]

Б. КОСТОЕВ.

Сурта тӀа: болх беш ва резак А. Исаев.

И. Павела сурт.

В. И. ЛЕНИН ВАЬ 100 ШУ ДИЗАРГА

СИЙ ДОЛАШ ЛЕЛАДУ СОВГӀАТ

Тамашийна шийлаш дуккха дог делхани хинвад уьх шера Нохч-ГӀалгӀай республика Ӏа. Тхацига, СибарегӀардар санна шийла Ӏа да ер, боаз сога Бородицкий Иван Михайловича. Цхьабагьда, СибарегӀа дуккагӀа хулар доа, чӀоагӀагӀа хулар шелал. [illegible]

[illegible]

А. БАКАЛЮК.

Сурта тӀа: буруадетарий мастер И. М. Бородицкий.

Автора сурт.

ГӀАДВУГА ХЬОКХАМАШ

Шерра социалистически хьахьаржай Грозненски химически комбината цехий, сменай коллективашта югье. Продукци реализаци яра хьалхарча декада задани 106,1 процент кхочашдьай цо. [illegible] продукци зоаран сеций хьайа а 105 процент кхочашдьай товарни продукци арахецара бетта план [illegible]

[illegible] коллектив а. Цо бетта план 106 процент кхочашдьай. [illegible] комбинате.

Б. [illegible].

«КОСМОС-273»—СИГАЛА

22 марта Советски Союзе [illegible] «Космос-273».

(ТАСС).

ХАЛКЪА ТІАХЬОЖАМА ОРГАНИЙ БОЛХАЛОЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ СОВЕЩАНЕРА

ДОАЛ ДЕР А ТІАХЬОЖАМ ЛОАТТАВЕР А ХАЛКЪ ЦА

«СССР-ерча халкъа тІахьожама органий хьакъехьара «Положени» кхолламе еш, халкъа тІахьожама республиканси Комитета председател ла нов. Р. В. Вахаева белгалдьаьккхира мехкан тІахьожама система Коммунистически партеш Советски правительствой лаьцна организаций хилар, халкъ дІадоьхаратта, вай пачхьалкхе дегІаахара хІанзарчу декхаршна диззагІа жоп луьйтуш хиларх. КПСС ЦК-н декабран (1965 ш.) Пленумо хьалхачуа тІехьарІа партера купналагІа ... общественни низ а хиина дІахтта халкъа тІахьожама органаш. Уж я социалистически ... формаш, пачхьалкхан доал ... системах дІакъоста йоцу йолш дахкъа.

Докладчика белгалдоккхира, ...

«СЕРДАЛО»

2-гІа агІо. 28 март, 1968 шо.

СТУДЕНТАШТА КХЕТАМ БАЛАРА — ЦАХАДДАШ ЙОАКХО

Коммунистически парте, цуьнан Центральни Комитето къаьстта тергам тІабохуьйт кагирхошна кхетам ба[illegible].

ХІинцарчу хьелашка кагирхошта юкъе беча идейно-кхетаман балхан формаши методаши тІе-тІе тоьлур бокхучу лоархІаме гІуллакх ду.

Кагирхошцара болх — ІалашдатаІ бехктоккхаме а цхьаьккха шаблон, казенщина лоцу ца луш а гІуллакх ду. Бизза пайда эца беза хІинца йолчу формаехи методехи, кагирхой лакхбеннача образовательни, политически, культурни боарамга хьежжа хургйола, тайп-тайпанча социальни группашта — белхлошта, колхозхошта, инженерно-технически творчески интеллигенцехна, студенташта, дешархошта — юкъе бен болчу балха специфика тергалъеш хургйола кердадаршца лаха еза.

Кагирхошта юкъе беча балха юкъе къаьсттина моттиг дІалоцу студенчески кагирхоша, цундуьна городской партийни организаце цахаддаш тергам тІаухийт студенчески кагирхошта коммунистически кхетам балара дешанита.

КПСС XXIII съезда решенеш кхоачашйеш горада лакхерчу юккъерчу дешара заведенешна партийни организаце кулгал а доаттадеш цхьадола толамаш даьхад студенчески кагирхоша кхетам балара белча балха тІа.

Институтий ректораташа, парткомаша, техникумий директораши партийни организацешен дукхагІа тергам тІаухийт студенташта коммунистически кхетам балара, уж марксистско-ленински мировоззренехь коммунистически морала принципехь кхебу, марксизма-ленинизма уйлахьа студенчески кагирхой хьалкхебу.

Институтийи техникумийи партийни комитеташа, партийни бюроша, ВЛКСМ комитеташа, общественни Іилмай кафедраши [illegible] дикка опыт Іоаьлий студенташий дешархошта коммунистически кхетам балара балха тІа.

Институташкаи техникумашкаи йолаш я кІеарвна чулоацам болаш мила[illegible]. Цар дарде къайлай «В. И. Ленинна ваь 100 шу дуначча дешна лийчо ярах» бела КПСС НК-а соцам, цу хьакъехьа КПСС Нохч-ГІалгІай обкомен горкомен даь соцамаш. Цигга чакхуьл граждански Сийлахь-боккхача Даьхени тІемай ветеранашца, Советски Союза Турпалашца, Социалистически Къахьегама Турпалашца, производстве хьалда латтарашца, искусствен литературан деятельшца студенташ вІашагІкхетара тоьаль сайренаш, студенташтеи кагирхоштеи хьалхадика къамалдеш ду болхлоша, Іилмахоша.

Кагирхошта коммунистически кхетам балара гІулакх тоадара хьакъехьа партен правительствая дІадехарашка хьежжа гойтара эгитаци эрганьккхай Грозненски нефтяной, Нохч-ГІалгІай педагогически институташка, химико-технологически техникуме, медицински педагогически училищашка.

Тоьлла тергам тІаухийт дешара процесс вІашатІекхъаккхара а.

Вузашкеи техникумашкеи общественни Іилмай хьехархоша шоай лекцешка кІоаргагІа а дикагІа а гучабоккха гІерт марксистско-ленински тІехьалевна теоретически вузаха, цуча хара низ, КПСС исторе, философе, политэкономие Іилма коммунизма дешаш айха чуэа коммунистически общество хьалъяра долча тахханарча декхарашца, цу гІулакха даьрдІа пайда эц мехка, республика, города вахарах йолча материалех.

Лекцеш ешам а семинаре занятеш [illegible]оахаш а бокха тергам тІа уххийт советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи уйлахьа кагирхой хьалкхебара.

Нефтяной, педагогически институтий, химико-технологически техникуме, педагогически медицински училищай дукхагІболча хьехархоша дешарах муьгІа болча хана кагирхошта хьалхашка къамаьлаш ду политически, атеистически, естественно-Іилмай темех, литературах искусствах дешна дахаш.

Институтий техникумий хуталхоши, партийни организацеши, ВЛКСМ комитеташа цхьабалт болх чакхбаьккхар бахьан укх тІехьарча шерашка студентийи дешархойи дешар тоалениай. Масала, хоалуш тоделнай дешар Грозненски нефтяной института технологически факультете.

Дешара заведенешка студенташта кхетам хуш баккха тергам гІаухийт Іилма-технически знанешта пропаганда яра, вІашагІъевк Іилма конференцеш.

Укх тІехьарча шерашка студенташта дикка вливаи ю къахьегамца безам болаш уж хьалкхебара.

Институтера, техникумера дешар гІиллош отрядашка беча балхаца, юртбоахама балханца дукхаро йиш хулийт студентийи дешархойи сакхетами къахьегама дисциплинеи тоае.

Нефтяной, педагогически институтий дукхагІболча студентий хьнаре дакъа лоац подготовительни курсашка, кагирхоша йоакъестал ду вузашка бала.

[illegible] шера студентийта хьаьъера 300 общественни [illegible] йийчашь, хІаьта 800 сов [illegible] сага спортивни разрядаш еший.

Тоьлуш [illegible] студенчески балхах общественни конструкторски бюро болх а.

[illegible] дара Іилма-технически общества юкъех студентийи оттайр 50 рационализаторски предложени тайп-тайпара балхаши. Республика дешара заведенешка 4000 совгІа болча студентани дакъа лоац художественни самодеятельностен тайп-тайпанча кружокашцех. Художественни самодеятельносте дакъа лаьцараша студенташта хьалхашка уггаараа совгІа; болхлой коллективи вашчен коллективашта хьехамаш а уггарну концерташ.

Институтий партком, техникумий училищай партийни бюроша дукхагІа тергам тІаухийт кагирхошта коммунистически кхетам балара дешанита. ВІашагІъехкай идеологически комиссеш, дикка вІашатІехьаьккхаб шоай болх политинформатораша, парткомий, партбюрой, Іилмай педагогически советаши духц [illegible].

КІеарг-дукха тоабаьй шоай болх институтийи техникумийи комсомольски организацеша. Нефтянойи педагогически институтий, химико-технологически техникума, медицински училище комсомольцаша хьнаре дикка лоац общественни вахаре, дукхагІбараша тІадех комсомольски декхараш.

Вузийи техникумийи ВЛКСМ комитеташа чакхбоаккх студентийтеи дешархоштеи интернациональни кхетам балара болх.

Цунна цхьана [illegible] техникумийи студентийи [illegible] беча [illegible] ма балхаца [illegible] кхачамбоацараш а да. Дукха ха йоацаш нефтяной института партсобране принципиальни гІулакхдараш къамаьл хилар. Цига белгалдаьхар студенташта кхетам балара ерригача профессорско-преподавательски составага дакъа лоацийтара парткома ректорато боагІа терко ца еш, хІаьта а вордагІъаьлаьц общественни организацеш кагирхошта цахаддаш идейно-политически кхетам балара гІуллакха. Цхьайолча кафедрай оцу заседанешка дуйцаш, кІоаргга анализ ца лекцей, семинарий, практически занятей идейно-кхетамга оагІон дешаш. Цу тайпара кхоачамбоацараш [illegible].

ХІанз а дІадаьхадац общественни Іилмаи хьехача долчи дола кхоачамбоацараш, цу Іилмаех тІехьакхей дикен оценкаш йоаш ерригача студентех 30 процент мара бац.

Цхьайолча вузашкеи техникумашкеи успеваемость лоха я. Иштта, Нохч-ГІалгІай педагогически института студентий успеваемость укх тІехьарча дуь шера 6 процент лоаценнай, хІаьта дІадахача шера 81,8 процент мара яцар из. Кхы дикагІа латтац гІуллакх Грозненски нефтяной техникуме а. 1967—1968 дешара шера успеваемость 86 процент мара хилаьац укхаза. Къаьстта лоха успеваемость я цхьоалагІчеи шоалагІчеи курсашка.

Дешара дисциплина тесса йитар бахьан долаш, цхьабола студентаща, техникумий дешархоша корта болаш дола бахьни а доацаш юкъахъоьллийтад дешара занятеш. Иштта Грозненски нефтяной институте студенташа бахьан доацаш юкъахъоьллийтад 63296 сахьат, педагогически институте — 38261 сахьат.

Дукха студенташ дешархой дешара дІабаьннаб. Иштта, 1967 — 1968 дешара шера дисциплин техлайрах, иштта кхыдолча бахьанех Грозненски нефтяной институтера дІабаьккхаб 717 саг, Нохч-ГІалгІай педагогически институтера 265 саг, Грозненски нефтяной техникумера 153 саг.

Институтий техникумий комсомольски комитеташа массанна а вордагІбахац комсомольцаш дешара кхачамбоацараш кхоачамбоацараш дІадахара, цхьайола формальни мероприятеш чакхъйахарах кхоачам хет.

Дешара латт кхы[illegible] бала студенчески общежитеш а.

Дукха кхоачамбоацараш да Грозненски нефтянойи Нохч-ГІалгІай педагогически институтий общежитешка бахача студенташ юкъе беча кхетамех балхаца. Партийни комитетий, ВЛКСМ комитетий заседанеш хан-ханнахьа дуйцад общежитешка бахача студенташта юкъера кхетам болх тоабара дешаш. Студенташ кІеззига боагаш я, институте хьехархой цхьаьна мара хилац общежитешка, торкал дац кагирхой тьаьнташ, цар бар. Дукха деттигаш кинозалу общежиташка керда боахбу вашарш мелаш.

Студенташта юкъе чакхбоаккхача кхетама балхана дукха кхоачамбоацараш дилар бахьни да кагирхошта юкъера кхетама болх тоабарах бола дешаший, отделений заведующий бехктоккхам дайхбеш ца хІинз, из болх тоабара студенчески общественни организацешна вордагІа ца лахар.

Студенташта кхетам балара институтий партком, техникумий партбюроша чакхбоаккхача балха анализ яра дьахьокх студенташта коммунистически кхетам балара гІуллакх оалаштара тоадара цар балхана боагІа лостам боацаш. Партийни организацеша лоргІа кулгаладац факультетий партбюроша, шоай заседанешка дуйцац юкхьанцарча комсомольски организацей балхах дІаьца дешаш, торкал ца студентий бар.

Парте Грозненски городской комитета укх тІехьарча хана дукхагІа а кІоаргагІа а тергаладу студенчески болх кагирхошта кхетам бара.

С. [illegible],
КПСС Грозненски горкома секретарь.

А. С. Батыжаева Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах лола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Советски организацехь дукхача шерашка, беркате болх барах Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла.

Батыжаева Саидий Ахьмеда — къахьегамхой депутатий Ачхой-Мартана района Совета исполкома председателa.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Н. АЛМАЗОВ.**
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Г. СКЛОКИН.**

К. И. Дьячкова Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах лола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхача шерашка, хьнаре общественно-политически болх барах а вахьа дийнахьа денз кхоачалхьа шу дуъзадения а Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла.

Дьячкова Константин Ивановича — Къахьегама ЦІени Байракха орден лелаеча Грозненски мехкдаьтта института КПСС исторе кафедра ассистента.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Н. АЛМАЗОВ.**
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Г. СКЛОКИН.**

ХУДОЖНИКА П. ВАСИЛЬЕВА ЛЕНИНИАНА.

СУРТА ТІА: В. И. Ленина портрет дуллаш ва П. В. Васильев. Э. Евзерихина сурт. ТАСС фотохроника.

БОАБЕРГБАЦ ЦО ТЕШАМ

ХІара денна тайп-тайпара олаш йола станице бахача наьха боргІолаш кхайка йовллашехьа, сихха фермагахьа йодаш го йиш я юкъерча дегІара нийсъенна кхалсаг. Сатоссаме а делаьу цуна балха ди, хІаьта чакхдалац из бола къоилабелча мара. ХІанз а иштта дІаьха да доаркай балха ди, хІара аьлча шин сменах болх бе фермаш ялар из хІанчул тІехьагІа хургдар да. Доле а хІара цу гІулакха найча ец ба Грозненски района Ленина цІерагІча колхоза хьайба лелаераш. ХІаьта хІанна... ХІанз сатоссаш гІечча бераи доаркай, дераигача дийнахь ферме кхаьа безь, буьнар тІехьа мара хилац.

Иштта тайпара дале а, Агеева Елена Петровнайга хьай доарка профессех хувца аьлча шох гІулакх хургдацар. Итт шу да из цу балха йола, итт шу да ше цо цу балха кхо ца ю. Кхыбола болх вІалла дага а бац цуьнн.

ХІара денна цуьна дагадоаллар да ше гІулакх дечa доахана продуктивность лакхъяр, ше хьегачa халча къин хьахулар лаккхъенга. ХІаьта хІара шера дІоса кхоачашхулаш доагІа цунна дагадаттар. НагахьIа санна кхо-дикь шу хьалха вІара ІаттагІара пиппа [illegible] килограмм шура йоаккхийта цунна дагадаьттадале, хІане из уйла хушаенна. ДІахьай Іаттагара ши эзар килограмм шура фудича йоаккхаргьар - тиш, аьнна хийтта иа. ХІанз? ХІанз хІара Іаттагара — кхо эзар килограмм. Иштта да из кхийтача къах хьахинна — районе а дикагІа бола [illegible].

Масса а балхашка санна цу сахьате баланзар толам. Цул хьалха дукха ха дІаьккар тІагІертта, из а бийса а ца кьонсаш доарка къахьегаш. Маярра яйзар Еленайна хІара Іатта оамалаш, хІаьта шифга хьежже ду доаханна эша гІулакх а. ХьаннагІьа вай доахан деттара процесс. Кхетаургда, фу гоьаал эш цу гІулакха, аьнна. Дай хаьа дена дийттача тайпара доахан детта башха бокъха гоьаал а езаш лаьна хете а, шоай тайпара къайленаш а цу гІулакха.

Иштта дуйц Елена Петровнас цу гІулакхах лаьца:

— Айса леладоча доахана дешдола деррига гІулакхаш хьаьда оттадьча режимага хьежжа ду аз, йоах Еленас. Іай а аьхкий а хувцал режим. ХІара денна цхьан ІаттагІара дІайола а дий оттаьнча оргІагІа дет аз доахан. Деррига доахан даьнад цу оргІага, из кІезиг-дукха а хийнача хоалу доаханна, хІаьта шура кІезигагІа ду. Из режим маррa лелар — хьайбай продуктивность лакхъяра хилаьна дергІдаша хьал. Уж санна дола, цІаьхха хьежача доаханна дац аьнна хетаредола бахьаш дерттІа кхоачашдаре торе хилийтар са хІара ІаттагІара йоаккха шура кхо эзар килограмма тІехьаккха.

Укх тІехьарча шин шера тоешаш ховкъара бела хьалай совхозе. Цудухьа доаханна хан-ханнахьа дегІа пайдане дола доатъар тел. Из бахьан долаш Елена Петровнай торе хилар В. И. Ленин ваь бІаь шу дизара сийна хІанзваланна ца хиннача тайпара бехктоккхаме декхараш тІаэца. Доарка тІаийца декхараш кхоачашдара чІоагІа аьттув бедаш гІулакх да йІарчача шера фермашкеи ценашкеи чулоаттадеш дагерашка доахан леладергдолаши гІулакх вІашатІехьдаккхара. Доаханна хадданза долаш да шинкал хьаьла йоала доаьхар: бІайха муц, концентраташ. Из а кхьдоле гІулаккхаш а бахьан долаш Еленай торе хилар ше гІулакх деча доахах хІаранегара йоаккха шура 1967-ча шера 3209 килограммага дІайхоачае. ХІаьта кхы а дукхагІа шура дьяккхар цо дІадаьхача шера — 3352 килограмм.

Зоотехнически бокъонаш ма аххара бу ший йодх хьалха латтача доарка. Шийта балха юкъе гІалат ца далийта хаддаьна зоотехникацеи, ветврачеи дагаьовла ца, Іомаду зоотехнически литература, мехка дикагІа болча хьайбаш леладерий опыт йовза хьеж. Цу гІулакха бокхха пайда найпар цо Москве хиннача халкъа боахама кара гІдаьнарий выставкера. ХІаьта шийна лайза деррига кердадар балад юкъехуль Елена Петровнас. Цу хьакъехьа даь дукха да.

— Доахана продуктивность ди тІехь лакхъе торе хул са, — дуйц доарка, — аз гІулакх ду доахан цІаккха а Іаьхара ца дисарах. Хаддаза тІаьхежам лоаттабу аз доахан ший ханнахьа бутІе дакхийтара. [illegible] дакха деденна лекъа доахана деттарашин цхьатарра кхоаб. Цу гІулакхо йиш хулийт хьалула Іаьсий а, хІаьта доахан шоаш а шиза чІоагІа хилийта: гІаз ца далийта. Цул совгІа дакха деденна доахан шоз-шоза мара деттац юкхаьнна, тІаьхха цкъа детта доах, хІаьта тІехьара а шалла ца деттац лут. Боккъа, сай доахана шамарашна бІарг доккхаш хул со массаза а. Цох хов доахан дакъийта деза е кхы а детта мегаргда.

Хаддаза лакхъеш йола шийопыт йовкъестаиа кхоац Еленас. Къаначча доаркашта хадданза цо гІо дарах, цар къахьегамах хьахулар а веш бол[illegible]. А. Заитова, Х. Ажева, Е. Сердюкова, Т. Бизиева, Т. Муслимова — уж ба гІулакхаца а хьехамца а цо хІара денна новкъостал ду доаркаш. Ала деза Еленас даьча новкъосталах совхозе дикагІа болча доаркашта юкъебаьха царна гІо хиннилга. Царех дукхагІа белчар шоаш гІулакх деча доахах хІаранегара дьекха шура кхо эзар килограммал тІехьаккхар дІадахача шера.

ДІаболабеннаб пятилетка дикагІча шера кхоалагІа бутт. ТІаийцад Елена Петровнас керда, хьалкарчул а бехктоккхаме декхараш. ХІара ше гІулакх деча ІаттагІара 3500 килограмм шура яккха дош деннад цо. Тешам ба цо шийн дош кхоачашдергдаларах. Уж делаш баккъу хІанз, Ленински къахьегама вахте а эта, хьакаре, ший дош ца кхобеш цо къахьегаре.

Елена Петровнах дос кхоачашдеш бац хадашкой, дІаьш аьлча балха оча дош шийгара гІалат далийтадац цо. ХІаьта цунга а цо дайнача тІаькашка а хьежжа сацъ Елена Петровна колхозхошта. Из бахьан долаш Петропавловски юрта Совета депутатилла хоржай из къахьегамхоша. Шийх бенна тешам боабергбац хьалха латтача доарка Советски ІаьдалІа моттигерча органе беча балха тІа а!

А. РЫТЬКОВ.

Хоьш ца дарра, укх шера хІара гектара тІера 40—45 центнер дуга кхеде декхараш тІаийцад Гудермески района «Степной» совхоза къахьегамхоша. Из санна бехктоккхаме декхараш дикка кхоачашдара хилаьнз яробоаца охІуь я дуга кхедерий кадраш кийчъехта.

ДУГА КХЕДЕРАШ ХУРГБА

Из гІулакх дика вІашатІехьдаьккхад тха совхое. Дукха ха йоацаш чакхъеннай цхьан бетта лакхагІа вІашагІъевкха шинна дуга кхедераш кийчбара курсаш. Цига дешаш вар совхозера 40 саг, хІаьта «Октябра 40 шу» колхоза, «Гудермесский» совхоза кхы а 40 саг. Уж курсаш чакхъьахараша дика лакхъяй шоай говзал. Цу гІулакха дикаха новкъостал даьд Нохч-ГІалгІай юртбоахама министерства, опытни станце, тха районна юртбоахама производственни управлене; боахамий специалисташа. Дикал лакха йола дешаш йийнар цар лапуогІараша.

Ала деза цу курсашка дийша дуга кхедераш бетта йолча курсашка дийна боаллаш а/ механизаторий кхоалгІенчагІа лактьалда вІашагІъетхача кха бетта болча курсашка деша болхийчита. Механизатораша цига ІаьнбІу дуга кхедара, техника дахаща, кхычеи болхаш дара.

Дукха ма тха боахам трактористаш а. ХІанз тха болаш болх трактористаши, хІаьта укх шера Калиновски профтехучилище дешаш бола трактористий курсаш яьха шІаболгІараши хиача, тха торе хургья трактораш тІа шин сменех болх бербоаллар гІулакх вІашатІехьдаккха. Цу гІулакха чІоагІа аьттув баргба кийчъедагІача марте кхы а цу училище дешаш вохийтаргболд 30 саг.

Цу гІулакхо торе хургбаргья дуга кхедара тІаийца декхараш кхоачашде.

Хь. КУРАЗОВ,
Гудермески района «Степной» совхоза директор.

ЭЛЕКТРОННИ ГІОНЧАШ

Вай республикерча йоаллагІча мехкдаьтта чакхдоахача а мехкдаьттахимически а предприятешта йиш я дукха контрольно-измерительни приборащ, расходомераш, потенциометраш соленомераш, кхыйола приборащ. Уж боккъонца йола мехкдаьттахойи химикийи гІончаш я. Цу приборашa чІоагІа новкъостал ду эгара лоархІамегІа чоаххашегІа дола декхараш кхоачашде, производственни процессашта управлени е. НагахьIа санна цу приборашa хьахъоккхар вІашега дахьна а новгІара дайнна хуле тоала йиш йолаш я технологически режим. Цу гІулакхо чІоагІа ее ду предприятешa. Цу тайпара хІана производстве ца нийсдалийтара шоай эррига уйла, тергам тІабахийта къахьегар мехкдаьтта чакхдоахачеи химически предприятей болхлоша.

Нохч-ГІалгІайчоа республикаш мехкдаьттаи газеи республикаш ваь. Мехкдаьттеи гази хьалхарах совгІа уж чакх е йодхаш халкъа боаьхаш эша-продукташ диййтала вай республиклгІе. Вай предприятешa оамаенача продукташах дукхагІъараш хувен дикагІйолча стандарташка къаьсай. Цу даькъе дикка новкъостал даьд производстверча автоматика, контрольно-измерительни приборашa, кердача техника. ХІанз вай республикерча предприятешка болх беш я тайп-тайпара итташ эзараш приборащ. Царех боагІача тайпара пайда эаьрца вІашатІехьдола лакха къахьегама толамаш дала.

Цу даькъе чІоагІа лоархІаме да предприятешкарча приборашта ремонт ю баьаш чІоагІъар. Иштта царех ниійса пайда эйбар. «Грознефтехимзаводы» объединене предприятешй керттера ремонтни бала Центральни приборо-ремонтни мастерскеш я. Укх тІехьарча 5—7 шерашка мастерскеш дикка шеръяй, цига хьахиннай керда участкаш, дІаоттадай кердагІйола приборащ, стендаш. Уж мероприятеш чакхйоахача хьнаре дакъа лаьцал мастерскей новаторашa, рационализаторашa. Масала, периметрически участка бригадира воа. Шевченкос еннача предложенех кийчйир потенциометрашка хьежа а тьожаш царна градуировка яра йола дІа - юха леладІ тІаьхожама стенд. Цу кердачо дикка лакхагІа хулийт приборашта ер йола ремонт, къахьегама овсарле, аттача доах балха хьалаш.

ЧІоагІа лоархІаме я воа. Бренникоs еннача предложенех механизированни хьесапе хьежа а хьожаш моноиметраш дІачутела йиш йола керда метод. Хьалха из болх кхоачамбора груба - поршнеи установкашa. ХІанз цар метта оттаьй пневматически установкаш. Из бахьан долаш аттача бахьар къахьегам, лакхъелар производства культура. Дукха ха йоацаш СССР халкъа боахама кхаргІдиййнарий выставке хиннача мастерскей новаторашa хьайнача опытах электроэрозийни методаца обработка е йолаьй сатталашта. Цу гІулакха ер шу дола лахучa хама дІаоттаьй керда станокаш, цучча обработка яь сатталаш лакха дикал йолаш хул. Иштта кхы дукхача кердадараш а производствана юкъехиьад цу мастерскешка.

Дакке белгалъякха мероприятеш чакхъяхарах дикка вІашатІехьдаьнна приборашта ремонт еча нийсъу бал, лакхагІа да доаха къахьегама толамаш. Из иштта дале а прибораша беш бола болх дикагІа дІабахийтара чІоагІа пайдане хургда хІара предприятеш шоай ремонтни балаш вІашагІдеххар, уж дикача кадрашца ІалашъяР. Цу даькъе хьокхаме ба Центральни прибороремонтни мастерскей болх. Цигарча новаторашa кийчдаь кердадараш дукхача предприятей балха юкъедахьа йиш йолаш да. Цу гІулакха хьаьсаь массели дИ хьалха республикански техника Шеи коллектив «Грознефтехимзаводы» объединене коллективи чакхъьяккхар Центральни приборо - ремонтни мастерскe бале измерительни оборудованени ремонт яра йола дикагІча метода школа. Производственно - технически балаш предприятешка оргахьра, ремонтни мастерскешта хьалхашка латтача декхарех лаьца дийшар Центральни прибороремонтни мастерской керттерча инженера Комешко Владимир Игнатьевича. Цул тІехьагІа «Грознефтехимзаводы» объединене предприятешкара специалисташ, республика кхыча предприятешкара специалисташ ремонт яра йола керда методаш йовзара хьежаш хилар. ДикагІйолча опыта школах боккха пайда баьлар специалисташта.

А. АЛЕКСЕЕВ.

НОВОСИБИРСК. СССР Іилмий [illegible] термоядерни доагоре [illegible] Академи Сибирски отделени ядерни физика Института [illegible] хІинцарча [illegible] хІанз [illegible] проблемаш [illegible]. Сурта тІа: [illegible] А. П. [illegible] А. Назимова сурт. ТАСС фотохроника.

ХАЛКЪЕН ПАРТЕИ ЦХЬОАГІО МЕЛЛУРГЬЯЦ

СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАЙ КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕПУТАТИЙ МОТТИГЕРЧА СОВЕТАШКА ХОРЖАМАШ ДАРА ИТОГАШ

16 марта хоржамаш хилар ерригача 15 а союзни республика къахьегамхой депутатий краевой, областной, округни, районни, юрта, поселкови Советашка. Масса а метте кхаж тоссара Іуйрийна 6 сахьат [illegible] дІадолар а денна, сайрийна 10 сахьат даьлча, чакхдаьннад.

Хоржамашка хьахьеккар меллургбоаца советски халкъа цхьоагІо, Коммунистически партенеи Советски правительствеи гонахьа из кхоттадийна хилар. Еррига хоржамий компане а санна, харжархой хьнаре чІоагІа айденна дикка вІашатІехьбаьнна а боккъа В. И. Ленин вечa дийнахьа даь 100 шу дизара кийчо еш хилар политически къахьегама хьнаре боагІа айденнача хьалашка чакхъьяннад уж.

Ерригача республикашка депутатилла хержаб коммунистийи партеи боацарийи блока кандидаташ.

Лохе, кенатох Российски Федераце хиннача хоржамий итогий хьахалхьара даннеш.

МОСКВА, 20 март. (ТАСС). РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо вІашагІтехай республика къахьегамхой депутатий моттигерча Советашка хиннача хоржамий итогаш. Хоржамаш дьад къахьегамхой депутатий 6 краевойи 49 областнойи Совета, автономни областий 5 областной Советe, къамий округий 10 окружной Советe, 1.636 районни 950 городской Советe, городашкарча 271 районни Советe, 22.571 юртен 1.843 поселкови Советe.

Хоржамашка дакъа лаьцараш вар ерригаш а 83342309 саг вар, е берригача харжархоех 99,93 процент.

Кхаж тоссача дакъа лаьцал берригача харжархоех: краевой Советашка — 99,94 процента, областной Советашка — 99,92 процента, автономни областий областной Советашка — 99,87 процента, къамий округий окружной Советашка — 99,94 процента, районни — 99,97 процента, городской — 99,91 процента, городашкарча районни — 99,91 процента, юртий — 99,97 процента, поселкови Советашка — 99,93 процента.

Коммунистийи парте боацарийи блока кандидаташта тІехьа кхаж тессеб кхаж тоссача дакъа лаьцараша хиннача берригача харжархоех краевой Советашка — 99,80 процента, областной — 99,57 процента, автономни областий областной — 99,64 процента, къамий округий окружной — 99,36 процента, районни — 99,57 процента, городской — 99,56 процента, городашкарча районни — 99,48 процента, юртий — 99,40 процента, поселкови Советашка — 99,31 процента.

РСФСР ерригача моттигерча Советашка хержаб 1.092.778 депутат. Депутаташта юкъе — 498,315 кхалсаг, е 45,6 процент, парте боацарех 609,118 саг, е 55,7 процент, 669.545 болхлой, аьрхой, е 61,3 процент. Хержача депутаташта юкъе — 581.122 саг, е 53,2 процент хьалхагІа хержа хиннача моттигерча Советий депутаташ хиннабац.

Районни Советашка хоржамаш дара хоржамий шин округе гІолла, городской Советашка хоржамаш дара хоржамий шин округе гІолла, юртий Советашка хоржамаш дара 109 хоржамий округе гІолла, поселкови Советашка хоржамаш дара 3 хоржамий округе гІолла депутатилла хоржам хиннача кандидаташта тІехьа дуккха а дукхагІа бараш кхаж да а тоссаш, депутатилла хержабац.

Юртий Советашка хоржамаш дара хоржамий шин округе гІоллец поселкови Советашка хоржамаш дара хоржамий кхаь округе гІоллех даь хоржамаш ниса доацаш лаьрхІад.

Хоржамий йиъ округе гІолла хоржамаш даьдац депутатилла харжа оттабаь хинна кандидаташ тІерабаьнна хиларца дуъзадения, цу даькъе городской Советашца деча хоржамашта — цхьан округе, юртий Советашка деча хоржамашта — кхаь округе.

Цу ерригача округашка моттигерча Советашка деча хоржамий хьакъехьарча Положенега хьежжа керда хоржамаш хургда. (ТАСС).

«СЕРДАЛО»
3-гІа агІ. 25 март, 1969 шу.

Краснознаменни Тихоокеански доза̀н йистера округ. Пограничник комсомолец мугIарера Лупин Геннадий декъал хиларца белгалваьлла Даманский гIайрен тIа китайски IэхьаIаша 1969 шера 15 марта хь [illegible] провокаци кхатохчи.

Н. [illegible] Ю. Муравин [illegible] сурт.

ТАСС фотохроника.

ЛЕНИНА СКУЛЬПТУРА ШИЙ ТАЙПАРА ИХЕЛ

В. И. Ленина кIезига памятникаш дегIадац Минске, советски Белоруссе столице. Цхьабакъда кхоалагIча городской клинически больницана чохе дегIича царах цхьанне кхел ши тайпара я.

Из хьадийлина 1936 шера. Цхи шу дьалдача гIонаха город дIалаьцнай гитлеровцаша. Фашисташа Iотаьрдеш хиннад дуьнен пролетариата баьчча цIерадь дуьлдеина шел дола хIама.

Больница санитара Муравина Петра, цун сесага Зинаидас, 12 шу дьалдача вобо Ленин бийсанна скульптура аIаьаргI а дьала даздаргIйоанан тIаргIаьаа тоьь а хьоьрчадь, доахьоех беца дьалтах елий. ЧIогIа хьоахам бе байзар болх — картал арахьа [illegible] часовойн лелар.

ТIехьаргIо партизанашца бузан леттабарах Муравине Петр концентрационни лагере чувелла, цига чувьлина из Белоруссе нукъалкахаца йолча хала.

Шоай гореде кхахаьлчачуд тIехьагIа, эттара хьалха памятника йоахто йир Петра. Кхь шера дьяттах хьала скульптура юха а хьалхагIа юс дьалтача моттиге дIаттайир.

Нина МУХИНА,

АПН [illegible].

ФЕРМЕНТАША ГУЧАДОАККХ ЛАЗАР

Белоший Iеламе шоаш къасста йолча веществана — ферментана дойжача клетка чу хулаш йола биологически реакцеш [illegible] совгIа, ухь цаьйн [illegible] а. Цу тайпара, вещества [illegible] [illegible] Iеламьтача вертгара [illegible] бела я ух, [illegible] дегIа чубоалаш процессаш [illegible] организмана дика йоаца продукташ [illegible] а тайп-тайпара [illegible] ду. Сога организмана ферментай бола [illegible] чутаг [illegible] бен. [illegible] дегIига [illegible] [illegible], белоший [illegible] совгIа [illegible] ду, къасста [illegible] а чоалхоа йоацача [illegible] белоший хьакмаре.

1923 шерра а академик А. Н. Баха [illegible], кIаьш [illegible] а хьакхаргдой-хьаьг1 организма леттамаш цун ферментий бехкан нагье дайха буваш лазар, организма лоттам чу хуле мелаьгIа а хуьцаш цун ферментий бехка нагье хулача хуьцамо хьоабеш а цуьцца хулаш лазар», аьли. Вай ра процессашта [illegible], деьла [illegible], микробий токсинаш, антибиотикаш, массо а тайп-тайпара физически факторашо организмана ахара процессашта [illegible] а дукхьала а [illegible] [illegible] ферментаща [illegible] а. ХIаьа дукха тайпа лазараш хьалхаьра ахте ферменти процессаш хоалаш дерI.

Уникомун организма хуьйш дела ферментий реакцей хуьцамаш довгIаь баьхьа а хаьраш могаш совнара бенгам а. Ферментош беш бола бохх [illegible] а из [illegible] ра эттара хьалхара бенгам гучабаьхх. Масала, [illegible] лазар хойттала, из процесс йолалуш цо хьехи йолча фермента — холинэстеразе бехк лаьгIбелар да. Е цаьлакча масал: [illegible] массана а дегIа дукхаца [illegible] [illegible] тIехьагIа хьахарча [illegible] [illegible] цу ферменто беш бола [illegible] чIогIагIа [illegible] из [illegible] ба, ца [illegible] ду вора дигнов оттав.

Цаьно ферментий леттам чоалхоа бе, белоше реакцеш [illegible] организмаш цун леттам массала цьатарра ба, дукха дола ловрам хозну цунна. Цаьца долча марзаца цоаттхьам утт гаргга йола ферменташ тоахку, цар хьагуч [illegible], масала, цьадола хала [illegible] доаьара хорам [illegible].

Цаьно беш бола ферментийн бехк хуьцабаларе [illegible] цьадола тохраш да. Эттара дигIа тIехьаш бола гипотеза а цIоца ферменташ [illegible] [illegible] хуьйш бехк. Хоаш да, клетка хьалхиларе а цо вертIа бехк бере а хьада бола энерги хьанга. Из ца тоаче, ферменташ [illegible] [illegible] [illegible], клеткаш [illegible], цо дIадайа дIайхаш ух.

Ферментийна беш бола беш [illegible] беш хулийт дукхагIа делгье [illegible] лазар деза меттел, из хьадалара механизма, дегIаьдаре беаранга хьона а. Дайза дехкад, масала, фосфороргаьнически доккьала холинэстеразе Iотхьам беш хилар. Иштта дола доккьанни дегIаьца делча хила цу ферменто беш болча бехка беаран [illegible] стабах ба, хьадле диагностически хьакхам луш а ба.

Укх тIехьарча хана Iеламхоша кIоарига тоаьай тайп-тайпарча органаьш кIоарг-дукха эргаш йоле цу цьаьн ферменто тайп-тайпара изоферменташ. Изоферментай бехк хуьцабаларе хьахоах цу а [illegible] органе лазар [illegible] дарба даре эттара дикагIа бола метод [illegible] ду.

Ф. СИНИЦЕНКО,

биологически Iилмай кандидат (Гражданска проказаца Центральни Iилма - талламе институт).

СПОРТ

ШАХМАТАШ

«Спартак» общества Российски совета шахматаш ловзаш хьалхара моттиг яккхара республикански шахматни клубе дIадьоча хьашка дика хьакхамаш гойт грознеца Б. Никитина. Шийна хьалха цхьа шахмат шира квалификацеца. Из ха город ГорьхIара Х. Пугуевий.

ВОЛЕЙБОЛ

СССР-а волейбольни чемпионата ккхь турах хинна ловзараш чакхдьайяд укх деношка. ХоалагIча туре ловза йоалача хана бархI очко яр грознейски команда. Дика хьакхамаш гойтар цо тIоаххьарча туре. Счет 3 : 0 йолаш ленинградски «Спартакал», счет 3 : 1 йолаш Каунасерча «Сацаласкь», счет 3 : 2 йолаш Даугавпилсерча «Химикал» летаьнар вай команда. Цхьайтта очко а яьккха йугIагIча моттиге ба грознейски волейболистам.

Дахкерча шера путевка яккхара къувсаргдолча ших командана хьехьабалаб вай спортсменаш. Апрель бутт чакхбаллаш Дьвове хургда финальни ловзараш. Хьалта хIаьз хеста Москве шоай хургдолча моттагIкаш вIашагIкхетарга кийча ба грознейски волейболистам.

Б. НИКОЛАЕВ.

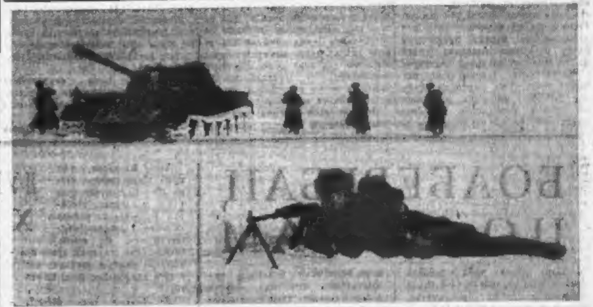

Политически образовании а йолла бола дукха квалифицированни командираш кийчбу Советски Эскара В. И. Ленина цIерагIча Ташкентски лакхерча бIун юкъарча командни Краснознаменни училище. Классашка, лабораторешка, полигоншка тIоаш Iама Iомаду курсанташа. Укх Iомаду советски командираша, профессорашо, преподавательшо.

Училище хьакха хинначча 41 сага Сийлахь-боккха Даь-махка тIом даьтача шерашка Советски Союза Турпала цIи еннай.

СУРТА ТIА: тактическа занятеш оаш бола училища курсанташ. Хьалхашка — курсант Воронин Николай.

А. Горюнова сурт.

ТАСС фотохроника.

Юрта боахама—специалисташ

Укх деношка Назрана юртбоахама техникум йистеьккха юртбоахама специалисташ накъбоахаш торжественни собрани хилар.

Цу саьрахьа керда дипломаш бе доалар 18 зоотехникан 67 ветеринарии фельдшерий. Царех ахалдеж совгIа барама тIехдика яьккхар техникум. Республика юртбоахама министерства эшача моттигашка балха дIахьажабаьб керда специалисташ.

Цул кIезига хьалхьа юртбоахама тайп-тайпарча организацешка балхаш деш болдашахьа техникум заочни йистельккхача 71 заочнисташ — 43 зоотехникаш 28 [illegible] фельдшераш дипломаш делар.

Веррига а 156 керда специалист венкав техникумо юртбоахама укх шера.

Нохч - ГIалгIайчен республика районашкара, лоалахарча республикашкара, краешкара, областашкара баьхка дукха кагирхой ба хIанз техникуме дешаш.

Белгалдаккха деза цу кагирхошта деша а шоай мукъа ха саккъердаме дIаяхьа а йоа деррига хьалаш техникуме хилар. Дукха ха йоаццаш хьагьлай ухкаш йоккха спортивни корпус. Техникуме я 18300 [illegible] книжни фонд йола библиотека, мел эша гойтаре пособи, прибораш, [illegible] эшараш дола кабинеташ, [illegible] клуб, салаIа кIа, [illegible] общежити, кхьдараш. ТIадоагIача шера хьалье дерхI укхаза 600 дешархочунна лаьрхIа керда дешара корпуси общежити. Цу деррига торо хулайтаргьа техникуме дешаргдолчоа [illegible] хьанай хилийта.

Техникуме хьехараш дукхахьа шерашка балхаш а даь йоккха педагогически опыт бола преподавательш ба. Занятеш йистеяьча а дешархоша юкъе хул уж дукхагIйолча хана. Царех ба Герасимов Анатолий Александрович, Бардина Клавдия Владимировна, Блаева Альмади Елизавета, Жук Борис Иванович, Барабашева Лидия Степановна, Озиева Маймаша Захидит, Льянова Галина Павловна, Албаков Мухтара Юсуп, дукха кхьберах. Дешаркой хадар сакъердаме хилийтара массанта вохар ду техникума преподавательш. Цар кулгах а деш дешархошца чакхйоах тайп-тайпара сакъердаме мероприятеш, тематически саладаш сайренаш, диспуташ, дешара конференцеш, кх. д. Дукха ха йоаццаш Базоркин Идриса «ДIаьмиерзий боадамгара» яха роман дуккаш дешарий конференци хилар техникуме. Доккхача цIайпа санна хийбенхилар цу мероприятеца тха дешархой. Дика чакхъелар из.

Спортивни хадара а дика тоьхамаш дах тха техникума студенташ. Баскетбольни, волейбольни, истола тIара теннисах ловзарий, кIалтохаргах летарий болацаш я тха. Тайп-тайпарча спорташка лакха бола дика хьаьхаме гойт спортсменаш. Масала, укх шера [illegible] бетта физкультуре преподавательш. Оздоев Мурада Зиудин хьалха а волаш город Майкопе хьаьр уха кIалтохаргах летарий командаш. Цига ерригача РСФСР юртбоахама техникумашта юкъе хиннача хьаьшка хьалхара моттиг яккхар цу къувсамашка тха спортсменаш.

Иштта дика дола а сакъердаме бала а ерита тоххаш йоваш ба тха студенташ. Цо дог гIоццадухь.

А. КУРКИЕВ,

Назрановски юртбоахама техникума преподаватель.

«МАШАРА БАЬ ИСТОРИЧЕСКИ ТIАХЬЕХАМ»

Варшавски договора юкъе дакъа доаццача верхI социалистически мехкие ерригача европейски пачхьалкхашка даьча хьайкъараьх дукха откликаш хьоальй дунен ерригача мехкашка. «Мадьяр [illegible] [illegible]» венгерски газето цу документах теттара цийса аьнна — «машара бaь исторически тIаьхьехам».

Дерригача европейски халкъашта чIоагIа хьашт да вай континенте дикача доалахой, тешаме, вIаши дIалоза дуьцар кхетадара принципаш котъяллар. Цхьаь ноахала хана лирагIа болча дунен шин тIема бала кач иа бонабий царна. Европе боккъонца йолча коллективни кхерамазен система хьалра болкха тоеркIам бу кхьчча континентий халкъаша а., Исторически [illegible] хьалоагIаш да Европе эттача дуьнен халкъашта юкъерча хьало цун доазонел тахьна арахьарча гIулакхашта плирни еш.

Варшавски Договора юкъе дакъа доаццача пачхьалкхенама Будапеште цIаьхха а баьйир ерригача Европа юкъара совещани гулъе аьнна кхо шу таргга ха хьалхагIа Бухаресте шоаш еина предложени. Цу хана деза цу идеина дукхьала цхьакха хIама аьннадац цхьанна а европейски пачхьалкхено. Хоадамбоалаш хьалдаьцай из Франце, Англе, Итале, дукхача кхьча мехкаша.

Социалистически мехкий предложенеш сихха кхоачашьяре шеко йоаццаш нейкъостал дергдар Европера гIулакхаш дертIадоахаргIола накъаш лахара. Европейски проблемаш хоадамболлаш къоастаяра дика хьежам ду чIоагIаьяш [illegible] Советски Союзан а Францен юкъерча гIулакхаша, Италецара бувзамаш контакташи дегIаьхаро. Европейски халкъашта цунах гу тайп-тайпара общественни строяш йола пачхьалкхенаш машаре ахара ленински принципаш кхоачашъеш хилар.

Социалистически мехкий кердача инициативана дикача ассIоркьара еча дукхахача отвлекаша диза течад ду Европера гIулакхаш увахкIонача хьал тIа оттадаьа дар ца хилар вIаштIехьдоаккхаш долча низий [illegible] малхбузенеевропейски пачхьалкхенашка лакхлуш хилара.

Цхьабакъда, хIанзарча Европе, халкъаш а, долашо шоай гIулакхаш дIахо а хьинаре чакхдоахаш да кхи тайпа [illegible] а. Дуьнен халкъашта юкъера хьал кхоахадеш ба Европа [illegible] лоаттае гIерташ, тIом чакхбаьнначул тIаьхьагIара доазонаш баьхьаь дIатIоэа на тугаш бола бенански ревашистий, Укъ [illegible] вIашйоагIар малхбузенеевропейски [illegible] НАТО агрессивни блок чIоагIьяра а, хьаьта кхета европейски континенте чоагIар вIашйоагIар хьаьжа ловттара а чIоагIьдара.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

а гIуллакъ эттара [illegible] бола цхьаьтгIоаккхой царех [illegible] йолча [illegible].

Империализмо леладеча тайпача балха гIулакххашта социалистически мехкашта Будапеште дукъалгъетталар шоай кхоададарх машархара шоай доIаш. «Трибуна люду» аьхача польски газете белгалдоаккхачох, «социализма пачхьалкхений цхьогIон солидарности къаьгта хьахьокхаш доа уж гIулакхаш къасста боккхача лоархIаме хул Вьетнами Гаргара Малхбоаленен дуьнен халкъашта юкъерча кхоакхама кхераме кхуврчаш а делаш дусаш делча хана. Мао Цзэ-дуна клика антисоветски провокацеш империализмана дуьхьала доаттабеча къовсаме дуьнен халкъашта юкъерча болхлой бахамо чакхдоалача гIулакхий цхьоагIо йохара тIаерзаь йолча хана».

ЮХА А БОЛХ ДIАБОЛАБАЬБ 18-на [illegible]

Къаьхий Женевски дворце юха а дIайоалаенний герз дIадаккхара йолча 18 пачхьалкхен Комитета заседанеш. Дуьнен общественность чIоагIа уйла тIаькхайта ладувгIаш я ООН-о даьрххIа вай замелахьа эттара сагатагIа йолча проблемаех цаI къоастаяра ноанкьостал дара вIашагIъелхача цу органа балхага.

Комитета активе хIанзде а карагIдьяна хIама да ядерни герз доархаца дара хьайоехьара договор кийчдар. Герз дIадаккхара лоаттабеча къовсамо из шеко йоацаш бола тохам баккха торо хинай машар бехача дерригача халкъаша хьалхадача Советски Союзе кхьча социалистически мехкашех леррагIа чакхдоаха гIулакхаш бахьан долаш.

Ядерни герз доарха ца дара хьакъехьарча договорах хIанзале а кулгаш яздьд 80 совгIча пачхьалкхено. Цхьабакъда, цунна кIал хIанз а даь Малхбузехьарча Германе, Израиле, Японе, цхьадолча кхьча мехкий кулгаш. ХIана а шоай хурдах ядерни герза тIаккхача гIерташ да Бонна доал ду гIозараш. Машар чIоагIбарен ядерни тIема кIалахдара кхераш дIабаккхарех хьашташа тIагIертта дIалех ядерни герз доарха ца дарах дола договор сихагIа чIоагIа а даь, дIадоладелийтаьга.

Цхьабакъда, цу цхьан хIамах хIана а къоачи хана халкьой га болла [illegible] ер мухь а хинна Iоадем дола герз совдара. Дунен халкъашта юкъерча [illegible] дIайоалаьга доахкар цьан а цу ченна хьатт [illegible] ядерни герз [illegible].

Но-IаьIаьнета боккхача лоархIамера деклар хьа тIеньа [illegible] кхочашдара эттара хьалха тIахьехам баьб Советски Союзо. ДIадахача шера 1 июле а тIехьа Советски правительства кепатеха арраьккхар «Герз Iоалегга соцадаро герз дIадаккхарая сагтега чакхдахача дарг доацача цхьадолча гIулакхий хьакъехьарча меморандум». ООН-а Генеральни Ассамблея из лоархIаме документ дийца а дийца, хьажийта дIачуденнах 18-ле Комитетага.

Советски меморандума тIа да чаккхдаьхача тIема кхерам кIезигбарен дунен термоядерни тIема кхерам дIабаккхарен ноанкьостал дергдолаш дола хьаьда гIулакхаш. Царна юкъе эттара хьалхарча моттиге латт ядерни герз юкъедоаккхаргдоаш лехкара деш. Ядерни тIема кхерал дIабаккхара проблема [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] А. А. Росшина [illegible] хьажийта дIачуелар [illegible] [illegible] булах а цун чоцах а тIема гIулакхала пайда эцлига дехкаш долча договора проект. Форм [illegible] [illegible] гIулакхашка [illegible] [illegible] дуьнен халкъаша юкъера гIулакхаш леладара йола [illegible] хургьяр герз дIадаккхара из цхьадолча дакъера гулахх чакхдоаккхарах.

СРЕДИЗЕМНИ ФОРДА ТIАРА НАТО ПРОВОКАЦЕШ

Турце къулбехкарчен къулбамалхбузехьарчен хина сагIув бола лаьттанта юкъе, Родос яхача гIайрени Эгейски форда юкъерча гIайренийн районе 17 марта хIайоаленнай НАТО тIема-форда манёвраш. Цига юкъа доаш вIашагIкхийттача Штатий, Англе, Итале, Турце, Греце тIема кемаш. 25 мартага кхаччалца кIаргIоярахьа уж йоккхий учени йолча хана Средиземни форда тIара шоай малхбузехьара сагIув чIоагIбе тIерхьа ба натовски стратегаш.

Из керда провокаци агрессивни малаш доаш хилар кIентахтта тIа галдеш е Средиземни форда гонахьарча мехкий общественность. Средиземни форда ялгацера бушцеш дукхьа хана лела миштий иштта бейхлаш ха 6-ча американски флотан цуна лувшдела долча НАТО кхача мехкий флотийн кемашца ерри шоаш вIаши ду «Пайдачаь» районера хьал. Шоай герз иштта дыхыкдара Гаргара Малхбоалена малхбоалеехьара халкъаш кхерала гIерт империалистаьш вовсаш агрессорам хьалхьбу НАТО маневраш. Укх деношка вIашагIъйнай форда тIа юлача натовски йоккхийча теший заланаш египетски городашта Порт-Тауфикаш Суэцаш чуттача карайльски йоккхийча теший залпаш.

ТIема кийче Средиземни форда малхбузехьарча акъха тIа а дIаты воагIаьцаш а вIашагIкхийтта Штатий [illegible] Вашингтоне [illegible] укх гаргагIа хана «Кхаравийска» хьехьыйта болаш договора ха даче йIахьара йолча американо-испански переговорий керда тур чакхйоахаргхилар. Цу договорага хьежжа Роте тIема форда бале леттаю Пентагоно «Поларис» яхача ракетоносцаш тайчаьра хи вIашIоала лелача атомни лоаккхаш гIулакх деш, хIаьъ иштта атомни бомбардировщикаш лелаеш Торрехон ле Ардос тIема-фогара базе а доаттам.

Средиземни форда гонахьарча мехкий халкъаша чIоагIа бехке ю вIашагIкхийттача Штаташ НАТО-си ош йола керда тIема кийчонаш. Цунна раьоа болаш дуьхьала кхьдаа демонстрацеш хилар Итале 19 марта. Грецо Турко хинчачха ирия хьахьалла дейча фоаторана белгаладехарх, йоажа американски тIема бола а бахаш йоаше хилар. Из хилар, дукха тIа эттара а рхкашкенна долча мехкий — Испане, Греце, Португале, ФРГ — хьоабоагIаш из хила на йоагIан хилар. Цу тайпара демонстрацеш кепаттдарш я укх деношка дуьнен шу районе НАТО кулгхьашка кхоачашдеча провокацешна мехка хилар кIаьдегIа дукхьала сагIи. Средиземни форда гонахьарча кхьча мехкий общественноста.

Г. ШИШКИН,

(ТАСС).

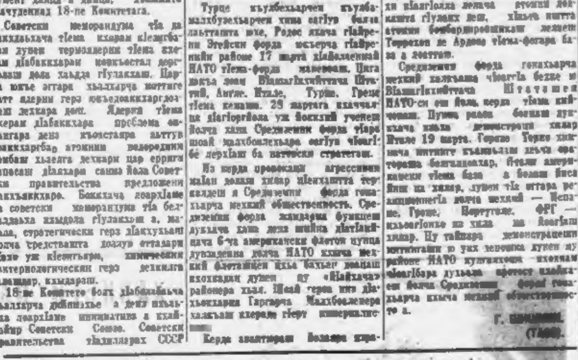

АЛЖИР. ЧIоагI а ду, дегIа а ух Алжиран Советски Союзан юкъера доттагIалла.

СССР технически новкъосталлаца кхоллача республикан хьалхара а металлургически комбинат, кхуьна кадраш кийчдеш дешаре центран, болх беш ю советски специалистий йоккха группе.

СУРТА ТIА: тайп-тайпара молхаш [illegible] а [illegible] карбонна а [illegible] [illegible] инженер-[illegible] [illegible] Бессарабий [illegible] [illegible].

С Круглова сурт.

ТАСС фотохроника.

ХЬАЖАРГА КИЙЧЛУ

...ТIаьх аьхка йоаа я вал Эрителан — боккхий хах а, дешархой а ба. Сцена тIа — Iаьржа юбкашка кIай сорочкаш юхаш мехкарий Iаьржа костюмаш тIаювхаш кагий нахи ба. Тайп-тайпара илланаш довх цар. Цул тIехьагIа сцене тIа хьоарайоал эрсий гIорс тIабвхна кхи йоI. Бешам тIабоадам, хоза ду мехкараша эрсий хелхар.

Къаьстта дика тIенйшар гулбенчараша кхоалагIча классе дешаш долча берех вIашагIъелхача вокальни ансамбльта выступлени. А. Новикова «Ленинах дола илли», чешски «Плясовая» яха илли дакъиквр вIашагIача солисташа.

Концертни программа дакатIйола номер яр лакхерча классашка дешаш болча мехкараша даь «Зурай» хелхар». Иштта бехам тIабоадам яр кхьйола номераш а.

Сакъердаме чакхдаьлар Орджоникидзевски станица №№ 1, 3 йолча школий самодеятельни коллективай хьажар хьанача дийнахь станици культура ЦIагIа оттадаь концерт.

К. МАГОМЕДОВ.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозный хунналув морхаш а йолаш, меккбоалехьйра гIонахьача боараш мух а хьекхаш ха хила тарлу; температура республике гIонае 2 градус шелалгара 3 градус йIовхалга кхоачаш, Грозне 1—3 градус йIовхал йолаш хургья.

26-чоа 27-чоа марта юкъ-юкъе екхаш а хулаш кхьайа ха леттаргья цхьайолча моттигашка доах а доалаш. Мух даьгIо, тIаьххача бораме, лостамаш хуьйцаш хьекхаргба. Температура бийсане 3—8 градус шелал, дийнахьа 1 градус шелалгара 6 градус йIовхалга кхоачаш хургья.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа, хьажа

РАДИО

[illegible] март.

7.30 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 7.30 — Москва. 8.15 — «Сердало» газете обзор. 8.30 — Хоамаш. 8.35 — Амарой. 8.45 — Ленински халкъа [illegible] (эрсий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — «Къона тIехье» (гIалгIай меттала). 16.20 — Къамаьл ду радио [illegible] вении редакце (гIалгIай меттала). 16.30 — «Коммунистех дола дуьцар» (гIалгIай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Нохча-гIалгIай амараш. 17.30 — «Вай индустриальни [illegible]» (эрсий меттала). 17.45 — Юртбоахама хьехий школа (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Амараш. 18.25 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.40 — Москва.

26 март.

7.20 — «Грозненский рабочий» газете обзор. 7.20 — Передачай программа. 7.30 — Москва. 8.10 — «Ленинан некъ» газете обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Амараш. 8.40 — «Къона тIехье» (эрсий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — «Маткашкое [illegible] тинентинен гIолла» (нохчий меттала). 16.15 — «Лаьттан [illegible]» (гIалгIай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — «Къахьегаш [illegible] [illegible] тIехьагIара» концерт. 17.30 — Ленинан вохь 100 шу дизарга. Беседа (гIалгIай меттала). 17.45 — «Вай индустриальни мохк» (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Амараш. 18.25 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.40 — Москва. 19.30 — «Къона [illegible]» (нохчий меттала). 20.00 — «Шоана, [illegible]» яха радиожурнал (гIалгIай меттала). 20.30 — Амараш. 20.45 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

25 март.

16.35 — Передачай программа. 18.00 — Боксах йола Советски Союза чемпионат. Финал. Саратоверра передача. 19.30 — Шуьпига вочта йоагIа. 19.55 — Шоана, берам. 20.05 — Телевизионни кердадараш (нохчий, эрсий меттала). 20.30 — Дунен халкъашта юкъера обозрени. 20.40 — Документальни фильм. 21.00 — Передачай программа. 21.05 — «Ах байна [illegible]». Нурадилова цIерагIа йолча театра спектакль (нохчий меттала, эрсий меттала [illegible]). 22.35 — Хоккейх йола дунен чемпионат. США — Канада. ШолагIа кхоалагIа [illegible]. Стокгольмера передача.

26 март.

17.55 — Передачай программа. 18.00 — Хоккейх йола дунен чемпионат. Советски Союз — Финланди. Стокгольмера передача. Перерывашка телевизионни кердадараш хоамаш. 20.30 — Ленинан вай байрех а. «Империализм — капитализма лакхара стади санна» яха Ленина книжка кIоазарча хана (тIехьа тIоаьгIар). 20.35 — Чехословакера кагирхой болам гIулакхаш. 21.10 — Передачай программа. 21.15 — Киножурнал. 21.35 — Вай Даьхей музыка. Азербайджански музыка. 22.35 — Хоккейх йола дунен чемпионат. США — ЧССР. ШолагIа кхоалагIа [illegible]. Стокгольмера передача.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина ураме, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-06; редактора зам.—3-39-11; бакхтоналла секретара—3-34-35; партийни вахарех, культурех, промышленностех отделий—3-42-39; юрта боахамех письмой отделий—3-42-25.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-06; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-35; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-39; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-25.

«Грозненский рабочий» издательстве типографи. Революци проспект, 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

С06084. Заказ № 1306.